

*Approaches in Teaching
Подходи в преподаването*

МЕЖДУВОЕННА БЪЛГАРИЯ В ИЗОБРАЖЕНИЯ. ДИАГНОСТИЧНО ПРОУЧВАНЕ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ В VI КЛАС

Мария Николова

138. СОУ „Проф. Васил Златарски“ – София

Резюме. Статията съдържа резултати от дидактически диагностичен тест, проведен сред ученици от VI клас в 138. СОУ „Проф. Васил Златарски“. Резултатите от диагностичното проучване констатираят много добра степен на приложение от учениците на уменията да разпознават изображения и елементите в изображения при задачи от тестови тип. Много добра е степента на приложение на знанията и уменията на учениците по критерия „разбиране при работа с изображения“. Резултатите от дидактическия тест показват, че учениците умеят да прилагат при работа с изображения усвоени специфични умения, като проследяване и обясняване на причинно-следствени връзки в историческите събития и явления, сравняване на изображения, съставяне на кратки текстови отговори.

Keywords: history, didactic test, historical skills, historical images

Използваните изображения в дидактическия диагностичен тест (**Приложения**) са снимки, карикатури и плакати. От тях само плакатът е нов вид изображение за работа за учениците в VI клас, като те са запознати теоретично с неговите характеристики преди провеждане на диагностичното проучване. Изследването е проведено през учебната 2013/2014 година в 138. СОУ „Проф. Васил Златарски“, София, с 40 шестокласници.

Първата задача проверява знанията и уменията на учениците да разпознават исторически личности по зададени портретни снимки и да съотнасят хронологически тяхното участие в управлението на държавата в междувоенния период. **Втората задача** изисква от учениците да извлекат от писмен исторически документ информация, нужна за разпознаване на специфично изображение. **Трета задача** комбинира няколко изисквания – датиране на историческо събитие, изобразено на снимка, разпознаване на личностите на снимката и изразяване и обосноваване на становище относно съдържанието на изображението. Подобна е и **четвърта задача** – разпознаване на историческо събитие и неговото поставяне във времето. С по-висока степен

на сложност е **пета задача**. Тя проверява уменията на учениците да попълват историческа таблица по зададени въпроси. Същевременно задачата констатира знанията и уменията на учениците да разпознават изображения, да описват изображения и да тълкуват елементите в тях, да изразяват и защитават становище, както и да изразяват лично отношение. Последната, **шеста задача** констатира уменията на учениците да избират между няколко отговора верния и да разпознават старинни снимки на архитектурни паметници на базата на съвременните си познания за тях.

Задачите от заключителния диагностичен тест са свързани със следните очаквани резултати към стандартите от Учебната програма за VI клас:

От Ядро „Фундаментите на съвременния свят“

– Представа ролята на българския владетел в модерна България.

– Свързва личности с исторически събития и процеси.

– Различава видовете власти и дава примери с институции, които ги характеризират.

– Разпознава по зададени белези и правилно употребява основни исторически понятия.

От Ядро „Национално и световно историческо и културно наследство

– Разпознава духовни и културни взаимодействия.

От Ядро „Човекът в историята“

– Различава конструктивни от деструктивни идеи и политически проекти.

– Характеризира идеи на Новото време и ги свързва с конкретни личности.

От Ядро „Източници на историята“

– Разпознава и различава видове исторически източници.

– Извлича информация от изображения.

– Различава факти от аргументи и оценки.

– Съпоставя данни от различни исторически източници и открива противоречия или съвпадения при описание на едни и същи събития.

– Съставя кратки писмени текстове с помощта на съпътстващи въпроси.

– Формулира собствени въпроси върху исторически проблеми и аргументира отговори.

Очаквани резултати по тема „Българската държавност до средата на XX век“

– Разбира ролята на институциите в демократичното общество, предимствата на общественото съгласие, отговорността на управленските елити.

– Характеризира и оценява политически програми и действия, политически личности и обществени дейци.

Критериите и показателите, приложени към диагностирането на степента на овладените умения за работа с изображения, покриват когнитивните равнища и афективните цели в обучението по история – **разпознаване, разбиране, приложение, отношение**.

При диагностичното отчитане на степента на приложение на критериите е използвана следната скала:

- **Висока** степен на приложение – **81 % – 100 %**
- **Много добра** степен на приложение – **61 % – 80 %**
- **Добра** степен на приложение – **41 % – 60 %**
- **Средна** степен на приложение – **21 % – 40 %**
- **Ниска** степен на приложение – **0 % – 20 %**

Диагностичният тест се състои от 6 задачи, свързани с учебното съдържание за VI клас. Включените в него задачи са със структуриран отговор (1, 2, 6) и със свободен отговор (3, 4, 5), като задача № 5 изисква съставяне на кратки текстови отговори по зададени въпроси. Съотношението на задачите със структуриран отговор към общия брой задачи е 50 %. Същият е процентът и на задачите със свободен отговор, отнесен към общия брой задачи.

Скалата на оценяване чрез превръщане на точковия бал в цифрови оценки е приложена в края на теста, като към всяка задача е посочен броят точки, които носи.

Констатираните резултати могат да се видят в **таблица 1**. Те показват **много добра степен на приложение от учениците на уменията да разпознават изображения и елементите в изображения** при задачи от тестови тип.

Констатираните слабости по този критерий са:

– **Исторически факти.** Прави впечатление, че 50 % от учениците не могат да разпознаят изображения, посветени на англо-американските бомбардировки над София. Причина за констатираната слабост е, че този исторически факт е слабо засегнат в учебната литература, без да е обяснен и без да е поставен акцент върху него под формата на допълнителна задача със съпътстваща историческа информация. Единствено учителят в процеса на урока би могъл да постави словесен акцент подкрепен със самостоятелни учебни средства върху него. Историческият факт в **трета задача** – Втора световна война и участие на България в нея, е разпознат от учениците чрез разпознаване на историческите личности на цар Борис III и Хитлер.

– **Исторически личности.** Диагностичното проучване констатира много добра степен на приложение на знанията и уменията на учениците да разпознават исторически личности от междувоенния период. С най-висока степен на разпознаване са портретните снимки на българския цар Борис III и германския държавен глава по време на Втората световна война Адолф Хитлер. Резултатът за тези две личности е очакван поради значението и популярността им в общата история на XX век. Разпознаването на българските министър-председатели, управлявали в годините между двете световни войни, е затруднило учениците, което е предпоставка степента на приложение на този показател да е много добра. От министър-председателите с най-висока степен

на разпознаване са Александър Цанков (**70% от учениците**) и Александър Стамболийски (**65% от учениците**).

– **Знаци и символи.** Приложението по този показател констатира много добра степен на разпознаване при работа с изображения – **77.5% от учениците**. Резултатите по критерия „Разбиране при работа с изображения“ обаче констатира по-нисък като относителна честота резултат на учениците, които са разтълкували смисъла на символиката. Учениците установяват хронологически, че надгробните кръстове бележат години на войни с българско участие, но 23 ученици (**28.75%**) не разбират и не отбелязват обобщено резултата от войните – национални катастрофи. Тази слабост ще бъде констатирана и с резултатите от другите показатели към критериите „Разбиране“ и „Прилагане при работа с изображения“.

– **Идеи.** По показателя „Идеи“ диагностичното проучване констатира много добра степен на приложение. Резултатите са релевантни на тези по показателя „Разпознава знаци и символи“, тъй като двата показателя са взаимно свързани. **77.5%** от учениците са успели да проследят взаимовръзката надгробни кръстове – национални катастрофи – недоволство от монархията като форма на управление – предстояща замяна на тази форма на управление с републиканска.

– **Изображенията, като вид и съдържание.** Резултатите от теста констатира в **задача пет** 42.5% разпознаване на вида на изображението. Констатирана е висока степен на приложение на работата с карикатури, а резултатите от заключителната анкета сочат, че учениците харесват работата с карикатури. По отношение на плакатите, като вид изображение, носещо историческа информация, учениците не проявяват голям интерес и се затрудняват при тълкуването на съдържащите се в тях знаци и символи. Явно плакатът, като изображение с пропагандна насоченост и внушения, остава чужд на възрастовата група в VI клас. Най-висок е резултатът при констатиране на съответствие между текст на исторически документ и изображение с историческо съдържание – **87.5% (втора задача)**. Висок е резултатът и при разпознаване на съвременни сгради по старинни снимки. Затруднение при **задача шест** учениците изпитват при разпознаване на старата сградата на Ректората, която обозначават напосоки като сграда на Българската академия на науките.

– **Прилага хронология.** По критерия „Разпознаване при работа с изображения“ учениците показват най-ниски резултати по показателя „Прилага хронология“ – добра степен на приложение. Причината за това трябва да се търси в степента на сложност на задачата за датиране в **първа задача** на теста – посочване на годините на управление на българските министър-председатели в периода между двете световни войни. **48.75%** от учениците са дали верен отговор на тази задача. Сравнително висок е резултатът при датиране на ан-

гло-американските бомбардировки над София. Учениците дават три варианта на отговор на този въпрос, които са приети като верни – Втора световна война, 1943 г., или 1943 – 1944 г.

– **Избира между няколко отговора верния.** По този показател степента на приложение на знанията и уменията на учениците да разпознават при работа с изображения е висока. Резултатът констатира трайно развити умения за работа с исторически тестове.

Степента на приложение на критерия *Разбиране при работа с изображения* е много добра. Допуснатите от учениците по показатели слабости са следните:

– Попълва таблици и схеми. По този показател степента на приложение е висока, като само трима ученици не са изпълнили задачата или са я изпълнили частично.

– **Извлича информация от исторически документи.** Диагностичното изследване констатира висока степен на приложение на този показател. Слабостите при работа със **задача втора, трета и пета** идват от там, че учениците не са разпознали и разтълкували знаци и символи.

– Трите показателя **„Тълкува знаци и символи в исторически източници“**, **„Обосновава становище“** и **„Изразява отношение“** показват много добра и висока степен на приложение. Задачите проверяват уменията на учениците да тълкуват изображения, дали имат теоретични знания за исторически факти и явления, уменията им да изразяват становище на базата на теоретичните си знания и да изразяват лично отношение. **87.5 %** от учениците безпогрешно са отговорили на **въпроса В към задача трета – Какви са отношенията тогава между държавите, представени на снимката от политическите лица, и как България участва в събитието?**, отбелязвайки съюзническите отношения между България и Германия по време на Втората световна война, представени на снимката от цар Борис III и Хитлер. **70%** от учениците са отговорили вярно на табличния въпрос към задача пет – **Ще се промени ли формата на управление на България след 1944 г.? Защо?**, което означава, че разбират и осъзнават резултатите от водените от България войни до средата на XX век и натрупаното обществено недоволство, което ще доведе до въвеждане на републиканска форма на управление след Втората световна война. Най-висок процент като степен на приложение сред показателите по критерия „Разпознаване при работа с изображения“ тестът констатира по показателя „Изразява отношение“ – **82.5 %**. В мнозинството си учениците осъзнават трагизма на националните крушения, улавят го в изразните средства на използвания в теста плакат и го изразяват със свои думи като лично отношение и оценка на държавното управление до Втората световна война.

Степента на приложение на критерия *Прилагане при работа с изображения* е висока. Учениците показват чрез резултатите от теста усвоени

умения за проследяване и обясняване на причинно-следствени връзки в историческите събития и явления – в конкретния случай, форма на участие във Втората световна война и политически последици от поредицата войни, които България води през първата половина на XX век. Резултатите за степента на приложение по показатели могат да се видят в **таблица 2**.

Общият извод, който може да се направи от резултатите по критерии, е, че учениците показват много добра и висока степен на приложение на знанията и уменията си да работят с исторически изображения – **таблица 3**.

Цифровият бал от дидактическият тест показва, че шест ученици от участниците 40 в диагностичното изследване са покрили изцяло заложените критерии за отлична оценка на знанията и уменията за работа с изображения, посветени на българската история между двете световни войни. Резултатите могат да се видят в **таблица 4**.

При съотнасяне на резултатите към предварително зададените критерии става видно, че ученици със слаб резултат няма. Със среден резултат са 2 ученици, т.е. 5 % от диагностицираните; с добър резултат са 14 ученици – 35 % от диагностицираните; с много добър резултат са 18 ученици – 45 % от диагностицираните; шест ученици са с отличен резултат – 15 % от диагностицираните – **диаграма 1**.

Преобладаващите много добри и добри резултати потвърждават очакванията у учителя, че учениците ще покажат развити умения за работа с тестови задачи, съдържащи специфични изображения.

Приложения

ДИДАКТИЧЕСКИ ДИАГНОСТИЧЕН ТЕСТ

Уважаеми ученици,

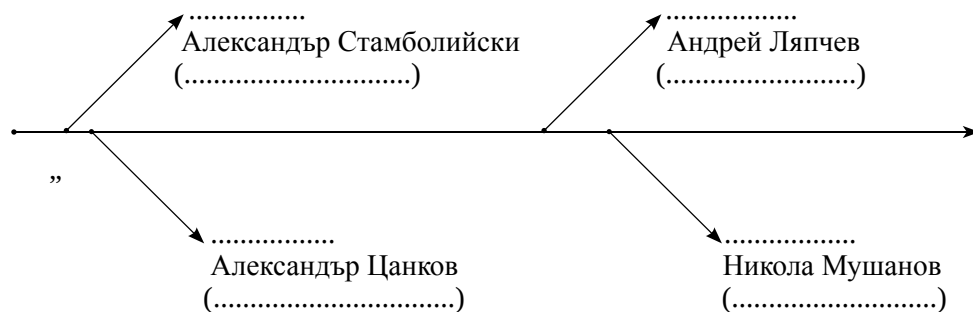
Представяме Ви тест от 6 задачи, с които ще проверите своите знания за Третото българско царство в периода 1918 – 1944 година.

Максималният брой точки за теста е 34. За всеки верен отговор се дава броят точки, посочен срещу задачата.

Време за работа – 40 минути.

1. Попълнете линията на времето, като поставите на правилните места буквите, обозначаващи снимките на български министър-председате-

ли, управлявали до средата на XX век, и отбележите годините на тяхното управление. (12т.)

А)

Б)

В)

Г)

2. Изберете изображението, което съответства на текста на историческия документ. (1т.)

А)

Б)

В)

Най-важното събитие през изтеклата година бе свалянето на земеделското правителство... Тъй като земеделското правителство бе съставено предимно от полуобразовани демагози, на които липсваше всякакъв административен опит, естествено то допусна много грешки, като много от нормативните актове бяха набързо замислени и опорочени от класова омраза... Самият г-н надвишаваше значително своите колеги, тъй като притежаваше властна натура, бърз интелект и голяма енергия. Той обаче не търпеше критика, в методите му имаше деспотични елементи и не беше в състояние да прецени необходимостта от умереност към неговите политически противници и опасността, криеща се в опита да управлява страната единствено в интерес на селяните... Неговото сваляне фактически се дължеше главно на незаконното арестуване и хвърляне в затвора на буржоазните ръководители през предшестващата година, което сплоти опозицията и я убеди, че всяка насилническа проява може да бъде преодоляна само с подобни средства...

Из годишния доклад за 1923 г. на британския пълномощен министър в София Уилям Ърскин, 5 май 1924 г.

Изображението, което съответства на историческия документ, е.....

3. Разгледайте снимката и отговорете на поставените въпроси. (6 т.)

А) Кои исторически фигури са представени на снимката и с кои държави са свързани? (4 т.)

—
—

Б) За кое събитие от световната история дава информация снимката? (1 т.)

.....
.....
.....

В) Какви са отношенията тогава между държавите, представени на снимката от политическите лица, и как България участва в събитието?(1 т.)

.....

.....
.....
.....
.....
.....

4. За кое историческо събитие, свързано с историята на България, дават информация снимките? (2 т.)

Снимките дават информация за

Разположено във времето, събитието се случва през.....

5. Проучете изображението и попълнете таблицата. (10 т.)

Какъв е видът на изображението? Какво знаете за този вид изображения? (2 т.)	Опишете и разтълкувайте символиката и текста в изображението. (4 т.)	Ще се промени ли формата на управление на България след 1944 г.? Защо? (2 т.)	Дайте оценка на идейното внушение на изображението. (2 т.)

6. Прочетете снимките и поставете под тях правилния отговор. Два от вариантите на отговор са излишни. – 3 т.

-
-
-
- А) Софийски университет
Б) Царски дворец
В) Народно събрание
Г) Българска академия на науките
Д) Българска народна банка

Име:

Клас:

№:

Оценяване:

Общ брой точки от теста:

7 – 11 точки – Среден (3.00)

12 – 16 точки – Добър (3.50)

17 – 21 точки – Добър (4.00)

22 – 25 точки – Много добър (4.50)

26 – 29 точки – Много добър (5.00)

30 – 32 точки – Отличен (5.50)

33 – 34 точки – Отличен (6.00)

Оценка:.....

Таблицы

Таблица 1. Резултати по критерии и показатели от дидактическия тест

Критерии		
Разпознаване при работа с изображения		
Показатели		Резултати
Знания	- исторически факти	63 правилни отговора от общо 80 отговора на 40 ученици – <u>Задача 3</u> – Втора световна война и участие на България в нея – 37 правилни отговора. – <u>Задача 4</u> – Бомбардировки над София по време на Втората световна война – 26 правилни отговора.
	- исторически личности	172 правилни отговора от общо 240 отговора на 40 ученици – Александър Стамболийски – 26 правилни отговора; – Андрей Ляпчев – 23 правилни отговора; – Александър Цанков – 28 правилни отговора; – Никола Мушанов – 21 правилни отговора; – Цар Борис III – 37 правилни отговора; – Хитлер – 37 правилни отговора.
	- знаци и символи	31 правилни отговора от общо 40 отговора на 40 ученици – надгробните кръстове в задача № 5 – 31 правилни отговора.
	- идеи	31 правилни отговора от общо 40 отговора на 40 ученици – промяна на формата на управление на България след Втората световна война – 31 правилни отговора.
	- изображения, като вид и съдържание	82 правилни отговора от общо 120 отговора на 40 ученици – <u>Задача 2</u> – 35 правилни отговора; – <u>Задача 5 (плакат)</u> – 17 правилни отговора; – <u>Задача 6</u> – 30 правилни отговора.
Умения	- прилага хронология	110 правилни отговора от общо 200 отговора на 40 ученици – Александър Стамболийски – 24 правилни отговора; – Александър Цанков – 25 правилни отговора; – Андрей Ляпчев – 18 правилни отговора; – Никола Мушанов – 11 правилни отговора; – Бомбардировки над София – 32 правилни отговора.
	- избира между няколко отговора верния	64 правилни отговора от общо 80 отговора на 40 ученици – <u>Задача 2</u> – 35 правилни отговора; – <u>Задача 6</u> – 29 правилни отговора.

Разбиране при работа с изображения		
Показатели		Резултати
Умения	- попълва таблици и схеми	37 правилни отговора от общо 40 отговора на 40 ученици – <u>Задача 5</u> – 37 правилни отговора.
	- извлича информация от исторически документи	103 правилни отговора от общо 120 отговора на 40 ученици – <u>Задача 2</u> – 35 правилни отговора; – <u>Задача 3</u> – 36 правилни отговора; – <u>Задача 5</u> – 32 правилни отговора.
	- тълкува знаци и символи в исторически източници	57 правилни отговора от общо 80 отговора на 40 ученици – <u>Задача 4</u> – 26 правилни отговора; – <u>Задача 5</u> – 31 правилни отговора.
	- обосновава становище	63 правилни отговора от общо 80 отговора на 40 ученици – <u>Задача 3</u> – 35 правилни отговора; – <u>Задача 5</u> – 28 правилни отговора.
Отношение	- изразява отношение	33 правилни отговора от общо 40 отговора на 40 ученици – <u>Задача 5</u> – 33 правилни отговора.
Прилагане при работа с изображения		
Показатели		Резултати
Умения	- проследява и обяснява исторически явления и процеси	66 правилни отговора от общо 80 отговора на 40 ученици – <u>Задача 3</u> – 35 правилни отговора; – <u>Задача 5</u> – 31 правилни отговора.

Таблица 2. Относителна честота и степен на приложение на резултатите по показатели от дидактическия тест

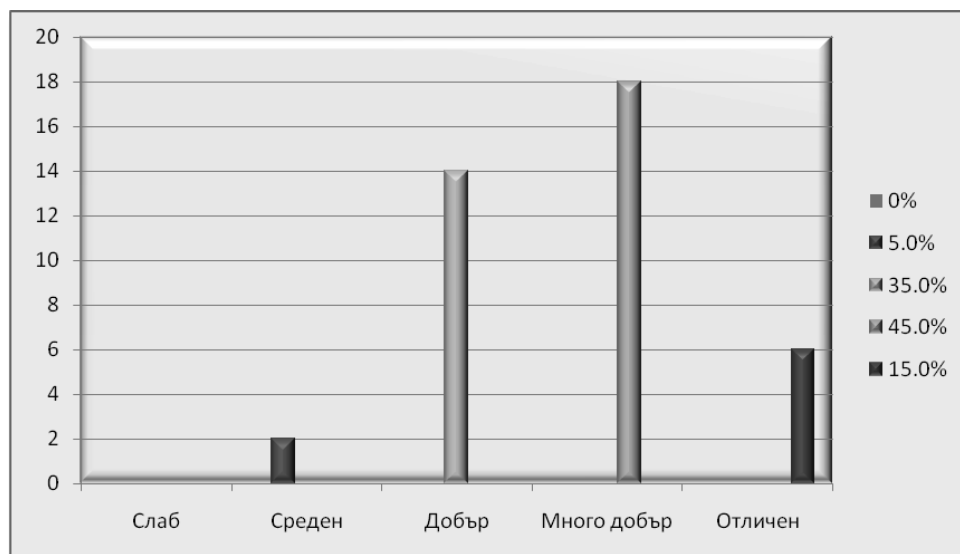
Критерии			
Разпознаване при работа с изображения			
Показатели		Относителна честота	Степен на приложение
Знания	– исторически факти	78.75 %	Много добра
	– исторически личности	71.67%	Много добра
	– знаци и символи	77.5%	Много добра
	– идеи	77.5 %	Много добра
	– изображения, като вид и съдържание	68.33 %	Много добра
Умения	– прилага хронология	55 %	Добра
	– избира между няколко отговора верния;	82.5 %	Висока
Разбиране при работа с изображения			
Показатели		Относителна честота	Степен на приложение
Умения	– попълва таблици и схеми	92.5 %	Висока
	– извлича информация от исторически документи	85.83 %	Висока
	– тълкува знаци и символи в исторически източници	71.25 %	Много добра
	– обосновава становище	66.25 %	Много добра
	– изразява отношение	82.5 %	Висока
Прилагане при работа с изображения			
Показатели		Относителна честота	Степен на приложение
Умения	– проследява и обяснява исторически явления и процеси	82.5 %	Висока

Таблица 3. Относителна честота на резултатите и степен на приложение по критерии от дидактическия тест

Критерии	Относителна честота	Степен на приложение
Разпознаване при работа с изображения	69.13 %	Много добра
Разбиране при работа с изображения	78.61 %	Много добра
Прилагане при работа с изображения	82.5 %	Висока

Таблица 4. Цифрови резултати от дидактическия тест

Цифров резултат	Брой ученици	Относителна честота
Слаб	-	0 %
Среден	2	5 %
Добър	14	35 %
Много добър	18	45 %
Отличен	6	15 %

Диаграма 1. Резултати от дидактическия тест според тестовия бал

ЛИТЕРАТУРА

- Бижков, Г., Краевски, В. (2002). *Методология и методи на педагогическите изследвания*. София.
- Валс, Р. (2004). Илюстрациите в учебниците по история – *Диалогът в историята*, № 9.
- Кушева, Р. (2000). *Методика на обучението по история*. София.
- Матеева, Н. (1993). За системата на обучение в създаване на устни и писмени текстове – *Български език и литература*, бр. 3.
- Министерство на образованието, младежта и науката. Нормативни актове. www.minedu.government.bg.
- Николова, М. (2012). Изображенията в обучението по история (резултати от анкета) – *История*, кн. 6.
- Николова, М. (2014). Уменията за интерпретиране на изображения при изучаване на темата за Великата Френска революция и управлението на Наполеон Бонапарт – *История*, кн. 1.
- Николова, М. (2014). Работа с изображения в обучението по история и цивилизация в 6. клас (резултати от диагностика) – *Диалогът в историята*, № 29 – 30.
- Николова, М. (2015). България през 20-те и 30-те години на XX век – история в карикатури. Резултати от диагностичен експеримент. – *История*, кн. 1
- Радева, М. (1993). *Проблеми на обучението по история в училище*. София.
- Шопов, Й. (1996). *Методика на обучението по история. Теория и образователни технологии*. Благоевград.

REFERENCES

- Bizhkov, G., Krayevski, V. (2002). *Metodologiya i metodi na pedagogicheskite izsledvaniya*. Sofiya.
- Vals, R. (2004). Ilyustratsiite v uchebnitsite po istoriya – *Dialogat v istoriyata*, № 9.
- Kusheva, R. (2000). *Metodika na obucheniyeto po istoriya*. Sofiya.
- Mateyeva, N. (1993). Za sistemata na obuchenije v sazdavane na ustni i pismeni tekstove – *Balgarski yezik i literatura*, br. 3.
- Ministerstvo na obrazovaniyeto, mladezhata i naukata. Normativni aktove. www.minedu.government.bg.
- Nikolova, M. (2012). Izobrazheniyata v obucheniyeto po istoriya (rezultati ot anketa) – *Istoriya*, kn. 6.
- Nikolova, M. (2014). Umeniyata za interpretirane na izobrazheniya pri izuchavane na temata za Velikata Frenska revolyutsiya i upravleniyeto na Napoleon Bonapart – *Istoriya*, kn. 1.

- Nikolova, M. (2014). Rabota s izobrazheniya v obucheniyeto po istoriya i tsivilizatsiya v 6. klas (rezultati ot diagnostika) – *Dialogat v istoriyata*, № 29 – 30.
- Nikolova, M. (2015). Balgariya prez 20-te i 30-te godini na KHKH vek – istoriya v karikaturi. Rezultati ot diagnostichen yeksperiment. – *Istoriya*, kn. 1
- Radeva, M. (1993). *Problemi na obucheniyeto po istoriya v uchilishche*. Sofiya.
- Shopov, Y. (1996). *Metodika na obucheniyeto po istoriya. Teoriya i obrazovatelni tekhnologii*. Blagoyevgrad.

BULGARIA DURING THE INTERWAR PERIOD – HISTORY IN IMAGES. RESULTS OF A DIAGNOSTIC EXPERIMENT

Abstract. The article presents the results of a didactic diagnostic test which was conducted among students of VI degree in 138. „Prof. Vassil Zlatarski“ School. The results of the diagnostic study reveal the students’ abilities to work with images, such as explaining the causes and consequences of historical events, comparing images and compilation of short text answers.

✉ **Mrs. Maria Nikolova**
138. „Prof. Vassil Zlatarski“ Secondary School
3 – 5, Alfred Nobel Str.
1574 Sofia, Bulgaria
E-mail: newance@abv.bg